

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆԻ ՄԵՐԻ

ԹԻԻ 30 1861 ՅՈՒՆԻՍ 30.

ՅԻՄԱՐՆԱՆ ՊԵՏԱՍԵՆ ՄԸ

Օրն էր ուրբաթ էս շաբաթ լուսանայր, առա-
տուռն կանուխ էլած պատուհանիս առջին ճե-
տեր՝ միակերպ Արեւելեան հորիզոնին գեղեցիկ էս
գմայլէի տեսարանը դիտելով՝ Մեղուն էս ա-
նոր հարազատ ընկերը Միւնստիին նզգին մեջ
ներկայիս սերմանած չար որոմներուն, էս անոնց-
մով բարեպաշտ Հայ ժողովրդեան առիթ տրուած
«Վայից» արժանի կորստական գայրակորսիւններ-
նուն, ու հետեւաբար պապազային յառաջ գալիք Հոգ-
ւոյ էս Մարմնոյ վնասակար անբիւ գեղարքիւնե-
րուն վրայ յումանտարար կը խորհէի, յանկարծ
մեկը տանս դրան ջախջախը ափ առած հետզե-
տէ կը զարնէր:

Դուրսն պատուհանէն դուրս հանելով նայեցայ
որ ծանօթ բարեկամներէս մէկն էր, շտապաւ վար-
իչանով բացի դուռը էս ներս առի գրնը, որ այ-
լայլուքեմէն առանց զիս բարեհետ: — Տէլիքմէն-
մեան ըսաւ, քեզի յոր մը ունիմ տալու: Ինչ է,
ըսի: — Մեղուն 156 քիւր կարդացիր — ըսաւ:

Ձե, դեռ, չեմ կարդացիր, կարելի է այսօր սեն-
եակս կուգայ. բայց ինչ կայ, ինչո՞ւ այլայլեր էս,
ըսելու չի մնաց՝ այս մտերիմ բարեկամս նեղա-
նալով մը — Մեղուն, ըսաւ, քեզի դեմ կծու կծու
խօսքեր է գրեր: Ի հարկէ պիտի գրէր, ատոր
ոչ զարմանալ պէտք է, էս ոչ ալ նեղանալ, ըսի.
բանգի Արեւելեան շատոնց ի վեր գ՛Մեղուն բա-
զում խնդրոց վրայօր հրապարակաւ մեծ պատաս-
խանատուութեանց ենթակայ ըլլած էր... — Ոչ
ոչ, ըսաւ, այն կերպ պատասխաններ չէ, այլ ինչ-
պէս ըսեմ չեմ գիտեր որ, սա, նա... — Բարեկա-
միս վարանեալ խօսքերէն երեսակայեցի քի՛ Մե-
ղուն 156 բռնովը նոր մեկ պաղուկ ապուր մը կէ-
րէր, էս կամ այլակերպ բան մը ամէր է. ուստի
ալ ինձ հարկ եղէ որ այն գրութեան ինչ *սուր*
ճաշար բան մը ըլլայր հասկընալու համար բա-
րեկամս հարցոյթորմ ըլնեմ: Սրդ դարձալ ըսի իրեն
քի՛ (որ այս միջոցիս բերնէն Մեղուն յառաջացը-
նողներուն գլխուն սոսկալի անեծքներ կը քալէր),
բարեկամ ինչ բանի վրայ է Մեղուն պատաս-

խանը կամ գրածը Արեւելեանին դեմ: Ասացքի՛ —
դուն ինչ բաներու վրայ որ կը յուսաս կամ կը
կարծես՝ անոնց վրայօր հարցու. էս էս այս կամ
ոչ պատասխանեմ, զի Մեղուն ալ չար... —

Հասկըցայ հասկըցայ, յայտնի կերելի որ ի-
րացնէ Մեղուն վերջապէս Մեղուն *Մեղուն* չար խն-
քատներուն անսայով, (զի ինքն ի՛րեն բարի էր)
Արեւելեանիս վրայօր *վատած տալի մը վրայ կո-*
խէր է, որ բարեկամս չի կրնայ կոր անոր խ-
կուրիսը, ինքնին բերնովը, յայտնէ. ինչ որ է նե-
հետադրորդութիւնս չափէն աւելի շարժելով, էս
այս վարկեանը մտքիս մէջ պտոյտ ընող օրինա-
ւոր կասկածանքներուս վրայ երբայով հարցուցի
բարեկամիս քի՛ արդէօր Մեղուն այս ըսած բռն-
վըղ նորէն Արեւելեանին *տառախախտե՛ր ուղղեր*,
կամ նոր պատկեր մը մեռացուցեր է: — Ո՛չ —

Արմենակին բազում գրածները ջրեր է: — Ո՛չ —
Արեւելեանիս 156 բռնով վանցի Պօղոս վար-
դապետին վրայօր գրուած երկար յօդուածը իր
վրայ առնելով, անոր համար բան մըն է ըսեր:
— Ո՛չ —

Նոր տարուան շնորհատուրութեան համար զը-
րած անիծեալ Յօդուածին ետեւն ողին իմանալով,
էս այն իր գլխէն վեր բաշտելի մը ըլլայր ճանջ-
ցեր է: — Ո՛չ — Փետրուար 17ի Ազգային Ընդհանուր
Ժողովին վրայօր ըրած ցառալի նկարագրութիւնը
յետս կոչեր է: — Ո՛չ —

Նոյն նկարագրութեան մէջ այն նախատած,
գրաւարտած Սրբազան ու Ազգիս անճանց Ազգին
մէջ հազուագիւտ էս անգոյց Անհատներ ըլլայր
խոստովաներ է: — Ո՛չ — 58—40 տարի առաջ
Նրասադէմի վանքին մէջ բունաւորութեան անհուն
Նախկնպոյսին ապացուցեալ, պատմութեանը հետ
անոր (առանց նոր կնքանայր մը ըլլալու) խկա-
կան անճանց ցեցուցեր է: — Ո՛չ —

Քիւրքնիս Համբարձում աղայէն տեսած վնասը
բացատրէր. աս չընելով անոր դիմուկեցած անճ-
նական ատելութեան պատճառը յայտնէր, այս ալ
զանց ընելով՝ անոր իրացնէ Ազգին մէջ վնասա-
կար մարդ մը ըլլայր ապացուցեր է: — Ո՛չ —

Այն միջոցին իւր այս կրկնողներուն վրայօր

բարեկամի մը կողմէն գրուած մէկ երկու. Նամակներուն պատասխանն է. տուեր, գոր իսկապէս պարտաւորեալ եր: — Ո՛հ — :

Մոմարանի վրայօր տուած ծուռ. Ե. սխալ տեղեկութիւններն ու հաշիւները բուն աղբիւրէն քաղած, ուղղէր է, կամ իմ վեր 'ի վերոյ ցըցուցած հաշիւս ընդունէր է, որ մօտեքս ասոր աւելի ճիշդ եղելութիւնը հաւատարիմ անձի մը քով գրի առնուած տեսայ, որուն ներքէ. Ընդհանուր ժողովի մը վկայութիւններն ու սոյն ժողովոյ պատուանոր անդամոց ստորագրութիւնները կային, որ կարելի է օր մը այն ազնիւ Անձէն խնդրելով 'ի լոյս հանէմ: Ըսէ նայիմ սրն է ըրեր. ուղղէր քէ ընդունէր է: — Երկուքն ալ ո՛հ — :

« Կարեւոր խորհրդածութիւն » կոչուած յօդուածս կարելի է իւր բարացեալ սրտին ազդելով, անոր համաձայն ինքն ալ խորհրդածութիւն մըն է յաւելցուցեր: — Ո՛հ — :

Արդեօք չորս հազար քիլի ամենախոշոր սուտը Էտ կանչեր, կամ Վանցի Պօղոս վարդապետին համար ըրած ծանր գրախոսութիւններուն դէռ. անստոյգ է. չափազանց ըլլալը բարոգեր: — Ո՛հ — :

Թեքիքսաղի առաջնորդ Գ. Թադէոս Սրբազան Եպիսկոպոսին անմեղութիւնը յայտնելով՝ նորին սրբազնութեանը դէմ օրինաց հակառակ ըրած հայնոյանքներուն մեղան է գոցեր: — Ո՛հ — :

Եկեղեցւոյ կառավարութիւնը Սահմանադրական ջրլայուն համոզուեր, Ե. այնպէս ինք Նալբանդեանցին հետ միակամ ջրլայով՝ անոր նզովից արմատ երկու տող գրութիւնը հերքեր: — Ո՛հ — :

Հուսկ յետոյ Երուսաղէմի Վանքն ու Միաբանութիւնը՝ բաց 'ի քանի մը շահախնդրոց, չորս միլիոն բարեպաշտ Հայուն սիրելին, Ե. առանց երկբայութեան նորին իրաւասութեանը ներքէ. պատապարեալ ըլլալուն ամեն կերպիւ համոզուելով՝ յիշեալ Վանքն ու Միաբանութիւնը իր Ե. իւր համախոհներուն ձեռքը տղու մը խաղալիք, Ե. այն Առաքելական Ս. Աթոռը իրենց բերաննուն մագտարենը (սագրգ) ջրլայն ընդունէր է: — Ո՛հ — :

Հոգեւորականները յանրաւի Ե. անվայել տիրոջներով նախատեսուն, բամբասելուն վնասակարութիւններն, Ե. այս վարմունքը Գրիստոնէական ուղղափառ կրօնքի ճշմարտութիւններուն յամենայնի հակառակ ըլլալը ճանցցեր է: — Ո՛հ — :

Ազգին հարստահարիչները կարծուած ու այնպէս բամբասուած՝ առաքինի Ե. բարեպաշտ, Ե. Ազգը այսբան տարիներէ հետէ խնամող Ամիրա-

ներուն ու մեծամեծներուն Ե. այս վերջին անգամ յականէ յանուանէ, անողորմաբար Ե. չարաչար անարգած 45 Ե. ասոնց ընկեր ըլլալով բանի մը 45 արժանաւոր Ե. Ազգաշխատ անձանց, Ազգի նկատմամբ կարեւորութիւնը գգացած, վերջապէս առանց ասոնցմով Ազգային յառաջադիմութիւնն ու պայծառութիւնը անհնար ըլլալուն ստուգաբանութեանը զիջանելով՝ արդեօք նոցանց համար ուղղակի Ե. անուղղակի բոլոր ըսածներուն վրայ 'ի սրտէ գոչալով այս անգամ ըստ արժանւոյն գովեստներ է գրեր: — Ո՛հ — :

Վերջապէս անցեալները « Հիւանդանոցը հիմայ Հիւանդանոց եղեր է » ըսելովն, այսօր ալ — Հիւանդանոցը յետին ծայր բշուռանանց — դարձերէ ըսեր: — Ո՛հ — :

Կամ քէ յիշեալ Հիւանդանոցին նոր Հոգաբարձու աղաներն, — Ա՛զգ, մենք այս Հիւանդանոցին բարեկարգութեանը համար պատրաստ եմք 'ի բանս եւ 'ի մահ երթալ — ըսելէն, Ե. յանկարծ « ամենեքեան թողին զիս եւ փախեան » ասացուածքը կատարելէն զկնի արդեօք յիշեալ աղաները Մեղուի միջոցաւ նոր մէկ հաշիւ մը ցըցուցեր են: — Ո՛հ — :

Իւր 454 քուոյն մէջ Տեսութիւն Երուսաղէմի եւ այլն կոչուած բունալից յօդուածին վրայօր բննմըն է խօսեր: — Ո՛հ — :

Այն 6,700 (6—700) քեռէն շտկեր է
— Ո՛հ, ո՛հ: Հասկա ինչ է գրեր այս անմեղ Մեղուն: Ես այսչափ ժամանակ այս բաներուն զոնէ մէկին պատասխանին կ'սպասէի, ասոնցմէ դուրս հիմակուան պատասխանը ինչ բանի վրայ է:

— Այ Ես ըսեմ դու լսէ, Գրիգոր Տէյիքմէնէանը ամսթուր կը չալէ եղեր: Հա հա հա հա, խնդալու, աղբելու Ե. զարմանալու բան. աշխարհի վրայ չի տեսնուած ու չի լսուած բան: Ա՛յս է եղեր գրածը, ըսածը ու պատասխանածը. երէ որ այս է, ասիկայ իմ խնդրածներուն փոխարէն յետին աստիճան յիմարական պատասխան մըն է: Թող ուրեմն բանան ականջնին ու լսեն այն վերն Աստուած վարը Մեղուն պաշտող Մեղուականները իրենց վարդապետին ուղղաբանութիւնը*, Ե. հետեւաբար . . . բարեկամ շուտով գնա Մեղուին գրաւեալը, երէ որ զինք վայրկեան մը գտնես հոն, նախապէս ըսէ որ Տէյիքմէնէանին չալածը ամսթուր

* Յիրաւի այսուհետէ ուրիշ խօսք ընել հարկ չէր ասանկ միմոսական պատասխանի մը վրայ, բայց քիչ մ'ալ զուարճանալ պէտք չէ՞ միեւ: Հէմ բարեկամս խնայուց թէ ուրիշ ըսելիքներ ունի:

րուն անպատմեք հայ կը անունի բերտ որ բիշ մը սահմանեա առիմ ըսի բարեկամիս որ ցարդ ապշեով մը ըսածներս մտիկ կընէր: Հարցաւորներն քէ թնջէ քսեիրը: — Մեղուն, ըսաւ, գրեք է որ Տէլիքմէնէանն ու Պ. Չամուրճեանը *սկզբունքէ զուրկ*, եւ երկուքը մեկտեղ *եղեռնադործութեան* ընկեր են եղեր — : 0" այդ տեղ ապաւինն մէջը կետեր է Մեղուն ըլլալիքը: Ե՛լ անոր թնջ փառս ցըցուցեր է: — Դուք երկուքիդ իբրեւ Պիղատոս եւ Հերովդէս բարեկամ եղած իբրեւ Քրիստոս Ազգային Սահմանադրութիւնը պիտի մեռցնէր եղեր:

Մեռցնէր: — Այո: — Դիքստմար: — ԶԷ: — անոր օրինակ Սահմանադրութիւնը: — Հիմալի եւ հետեաւ բար ստեղծաւ բան: Իմ անկեղծ բարեկամս, երբ որ երբաւ Մեղունին քով վերադառնալ խօսքերը քսեալ, սա երկուս զիստողութեան արժանի բանս ալ իրեն իմացուր. նախ քէ՛ կարեւր է Սահմանադրութիւնը յիշողքն եւ հաստատողքն պիտի ըլլան: Կրօնս անոր անկմանը, եւ ոչ քէ միամտաբար ընդունողքն ու հպատակողք: Փռն տեղը մեկին մեկային վրայ մուր չի բռնէ, եւ անով *մէկ քանի* անգոր եւ սկար մարդոց ալապիս մեծ է: Գորաւոր բերդ մը կործանէ ուն՝ ջանսն, աշխատին անգամ՝ կարող չըլլալին առաջնապէս աղէկ մը համոզուին:

Երկրորդ՝ Մեղուն կուգէ նէ *իրաւամբ եղեռնագործ անձնաքներ*՝ քոյ իր շրջակայները գտնուողներէն փնտռէ, եւ զանոնք գտնելու համար կըրնայ իւր *գաղափարակց* ընկերին *Շատան* հարցուփորձ ընէր: Երէ ինք այս կերպով կորոյ չի երնալ ըլլալ գտնելու նէ, քիչ ատենէն *ոմանք* իրեն կիմացուեան *եղեռնադործներն* եւ անոնց բնակութիւնը: Ուստի առ այժմ այս *եղեռնադործ* բառը Մեղունին քով առանց զիր, անոր տեղը ժամանակին կուգայ եւ անկէ կընդունի: Դուն դեռ բան մը ունիս քսելու բարեկամ: — Եւ ինչ: — Իրեքէ Մեղունն որ Տէլիքմէնէանը՝ Պ. Չամուրճեանին համար առնաջները *չար է խօսեր*, իսկ այժմ բարի կը խօսի: — Հն հասկըցայ, կերեւի որ ասոր համար *Տէլիքմէնէանը սկզբունքէ զուրկ է* քսեր այն խորդախ Մեղուն: Իսկ զանա աղէկ կընէր: Երէ չը ինչեր այս բանը. որովհետեւ ասոր վրայօք ըսածներս իրեն քիչ պատիւ պիտի չի բերէն: Արդ բարեկամ աղէկ միտ դիւր այս մասին ըսածներուս, այսինքն՝ ըստ ասորեան Մեղունի Տէլիքմէնէանը Պ. Չամուրճեանն ունի սկիզբները չար է խօսեր, եւ ան ատենը իբրեւ նորաջառ տղայ մը անպիտուրեամբ *չար վարդաւոր* կը ծառայէր, ի հարկէ *վարդաւոր* ինչ որ սորվեր այն պիտի քսեր: Եւ քիչ մ'ալ ի չարին սորվածներէն պակաս է խօսեր: Իսկ երբ իմացեր *վարդաւոր* չարաճի եւ խառնակիջ մեկ մը ըլլալը, նոյն հետալն անոր քուգին հրաժարելով՝ բարի եւ ազնիւ վարդապետեան, որ աղակերտ եղած՝ առջի *վարդաւոր* առածը դաւեռուն մեջ քիւնախառն ներքեր ըլլալը յայտնի իմանալով՝ առջի չարախօսութիւններն այն նախնի *չար վարդաւոր* վրայ նետելով՝ Տէլիքմէնէանը արդի վարդապետեան Պ. Չամուրճեան Պատուելոյն վրայօք առած ազնիւ դասերուն ունկնդիր եղած, եւ անոնց բարի վկայութիւններն՝ իսկապէս ընդունելով՝ «աղէկ» է քսեր, «Մեծարգոյ է» քսեր, «անկեղծ» զգացմունքներու սիր է » քսեր: Այո ըսեր, բայց նոր առած դասերուն համեմատ է քսեր. այն քսեր, սակայն ըսածներուն իրը տեսեր եւ այնպէս քսեր, թնջ կեղծ ասիկ:

(Մեղուն) ինք այ ատեն մը Այվազմարին չաւ փազանց կը գալեր, Թադէս Նախկողմսոր բարձր պատուանուններով կը մեծարէր. իսկ այժմ մեկը մինչեւ գետնի տակը կ'անցընէ, եւ միայն *անօրէն, անգութ, մանդութ* քսեցնելով կը պարտաւ: Հետեաւ բար Տէլիքմէնէանը ի չարի բարին դարձեր է, իսկ մեկուն բարին ի չար. արդ ատենը մըն է անկեղծ ու որն է գեղը. մըն է օրինաւորն եւ որն է ապօրինաւորը. մըն է բնութիւնին, որն է մեքմէին, բոլ ապր որոյնն՝ եւ անպէս *սկզբունքէ զուրկ* Տէլիքմէնէանն է քէ Մեղունէանը, ըստապապէս խորհելով վայրածը քսէ, գրէն ու որբաւ արակէն: — Հոս բարեկամս խօսքս ընդ միջեով՝ — Մեղուն նաեւ գրեք է որ, ըսաւ, ատեն մը Պ. Չամուրճեանը զՏէլիքմէնէանն իբր էշ եւ իւր գոռածը *իշու հանած ճաշ կոչեր*, եւ այս բանը իր երեսակին մեկին մեջ առակով մըն ալ հաստատուր է եղեր — : Ասոր համար այ դարձալ ըսի՝ բարեկամս քէ՛ Պ. Չամուրճեանը առանկ բան մը երբ քսեր կամ ինչ մտօր յառաջ բերէր է՝ ան չէմ գիտեր. վասն զոր այն պիտի եզոյրասական առակներ շատ գրութիւններու մեջ կը գտնուին. եւ զանոնք ուզողը վրան կանգնէ. ուստի երբ երբաւ Մեղունին համարձակ քսես իրեն որ, նախ դիտեալն քսութիւններ չընէ, երկրորդ՝ Տէլիքմէնէանը իրեն պէս *հարկաւ ճիշտ* մեկը չէ եւ ոչ ալ անիւն ք, որ այն կերպ առակները ուղղակի վրան առնէ, ալ ինքն բանական մարդ է: Գրուածքը բանականի վայելուց չորմ է, եւ իր ունկնդիրներն ալ անոր ճայր բանականի մօլն մտիկ կընեն: Ինքը (Մեղուն) իւր յօժար կամքը անբարի անուն մը վրան կրէրուն, կը կարծէ քէ ուրիշներն ալ ասանկ անուն մը կ'ընդունին, ոչ երբեք: Երէ որ ինք աղէ եւ յօժարի է՝ այն առակը մեկուն չի ձգելով իր վրայ առած՝ (որիմէ պէս իւր բերքին մեջ դնէ ու սիրով անտեր է). իւր ջորս տարուան Հանդիսին *Մեղուն* անունը փոխելով ժամանակ մըն ալ էշ դնէ, եւ հաւանական է որ անիւն օգտակար ըլլայ. զի *Մեղուն* տարին անգամ մը ձապի քէ իւր աշխատութեան պատուը կը նուիրէ, (ան ալ այս Մեղունին համար չէ, որովհետեւ ջորս տարիէ ի վեր մեկը մեկաւ իսկապէս ժամանակ չունեցաւ որ 5 տրամ մէջը պատրաստէ Ազգին), սակայն էշը առտուրէն մինչեւ իրիկուն, նաեւ գիշերն ալ մինչ ի յոյս կ'աշխատի. եւ եւ դիմացիուն կենդանի մը ըլլալով ինչ որ բեռնեցնէ առանց ախտանալու ի ընդունի, նա մանաւանդ Նաբանդեանցի, Յակոբ Նեմէհիճիանի եւ Ն. Արամանեանի ծանրաբերձ բեռները. եւ բաց ի Ռուսաստանի հողերէն ուր ալ աղէն նստիով կը տանի . . . :

Դեռ բարեկամ գնա այս բաները Մեղունն աւանդելն ներս ամուր մը բխմէ, եւ անկէ էլ գնա գործերդ տես: Այս քսի, եւ ինչեւ բարեկամս ալ խնդիրքս համարեամք սրտի ընդունելով՝ Ելաւ գնաց: Ան գնաց Մեղունին աստնը առանձնակի քսեալ, մենք ալ ասոյին ստիպուեցանք այս բաները հրապարակի հանելու. ի գոարձութիւն ընթերցողաց:

Խմբագիր-Տնօրէն

Ս. Գ. ՏԵՏԻՍԻԶԵԱՆ

ՏՊԱՐԱՐԻՓԻՆ Բ. Թ. ԳԻՐԻՔԶԵԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԳՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՅԵՆԱՆԵՂԻՍ